

# اوسنی روغتیا ئی ستونزی د اسلامي فقهي په رڼا کې

ډاکټر عبدالرحمن زماڼي

جنوري ۲۰۰۸

Ketabton.com



## د رسالې پيژندنه

---

د رسالې نوم: اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهي په

رڼا کې

مؤلف: ډاکټر عبدالرحمن زماڼي

خپرونکی: د اسلامي فقهي اداره

پرلپسې گڼه: ۴۹

د چاپ ځای: کاليفورنيا، د امريکا متحده ايالات

د چاپ نيټه: جنوري ۲۰۰۸

د چاپ مصارف: سيد عبدالقدير هاشمي

د چاپ او خپرولو حقوق: د اسلامي فقهي اداره

د اسلامي فقهي پته:

Fazl Ghani Mogaddedi  
201 Washington Blvd #104  
Fremont, California 94539  
Tel (510) 979-9489

# اوسنی روغتیا ئی ستونزې د اسلامي فقهي په رڼا کې

ډاکټر عبدالرحمن زماڼي

جنوري ۲۰۰۸



## د مطالبو فهرست

|    |                                                   |
|----|---------------------------------------------------|
| ۳  | د اسلامي فقهې سريزه                               |
| ۵  | لايف سپورټ                                        |
| ۵  | د مرگ د پيژندنې عنعنوي معيارونه او عصري طبابت     |
| ۶  | ناروغ څه وخت مړ کيل کيږي؟                         |
| ۷  | د لايف سپورټ د ماشين بندول                        |
| ۹  | روژه او ستاسې روغتيا                              |
| ۹  | د روژې روغتيايي گټې څه دي؟                        |
| ۹  | د ځينو مهمو عامو ناروغيو سره د روژې ارتباط        |
| ۱۲ | په روژه کې د روغتيا د ښه ساتلو دپاره سپارښتنې     |
| ۱۴ | د غړو پيوند او بخښل                               |
| ۱۴ | کوم غړي پيوند کيدای شي؟                           |
| ۱۵ | د غړو او انسانجو د پيوند تاريخچه                  |
| ۱۶ | د پيوند دپاره دانساني غړو منابع                   |
| ۱۷ | اسلام او د غړو بخښل                               |
| ۱۸ | د غړو د بخښلو او پيوند شرايط څه دي؟               |
| ۱۹ | جينونه، ارثيت او دارثي خواصو آزمايښت              |
| ۲۰ | جنيتيک بدلون او سمون څه ته وايي؟                  |
| ۲۰ | د جنيتيک بدلون او سمون له لارې اصلاح شوي خواږه... |
| ۲۲ | په ناروغيو کې د جينونو برخه                       |
| ۲۲ | جنيتيک سلا مشوره او علاج څه ته وايي؟              |
| ۲۳ | اسلام پدې هکله څه وايي؟                           |

- ۲۵ د امیدواری پیل  
۲۶ د ماشوم د جنسیت ټاکنه  
۲۶ د جنس په ټاکلو کې د پلار رول  
۲۷ د مور په رحم کې د جنین وده او تکامل  
۲۸ د علمي څېړنو او قرآني ارشاداتو سمون

- ۳۰ شنډ توب یا عقامت  
۳۰ شنډ والي څه ته ویل کیږي؟  
۳۱ د عقامت یا شنډ والي علتونه  
۳۳ د شنډ والي د علاج لارې چارې  
۳۴ دنوې ټکنالوژۍ په مرسته د شنډ والي علاج  
۳۶ دنوې ټکنالوژۍ نه راپیدا شوې ستونزې  
۳۷ د مسلمانانو ډاکټرانو او فقهې د پوهانو نظریات

- ۴۰ د امیدواری مخنیوي (Contraception)  
۴۰ د امیدواری د مخنیوي تاریخچه:  
۴۱ اسلامي طب او د امیدواری مخنیوي  
۴۱ د امیدواری د مخنیوي د طریقو ډولونه

- ۴۵ کلونینګ یا د ورته شیانو جوړول  
۴۵ کلونینګ څه ته وائي؟  
۴۶ د کلونینګ تاریخچه  
۴۶ د حجراتو مختلف ډولونه  
۴۸ د "تنی" د حجراتو (Stem Cells) اهمیت او رول  
۴۸ د کلونینګ تخنیک  
۴۹ د مصنوعي القاح سره د کلونینګ توپیر  
۵۱ د کلونینګ په هکله د مسلمانانو ډاکټرانو او اسلامي فقهې د اکاډمۍ دریز

بسم الله الرحمن الرحيم

## د اسلامي فقهي سريزه

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسول الله او بيا:  
د اسلام د دين يو اساسي او مهم صفت دادئ چې په هر وخت او  
هر ځاي كې د تطبيق وړ دئ. د اسلام دين د ساينس او كائناتو په  
هكله نه يواځې داچې انسانانو ته د څيړنو او بحث آزادي  
ورېځنېلې ده، بلكه دا يې يوه ديني فريضه هم گڼلې. قرآن خلكو ته  
خطاب كوي چې دا: قرآن د يتفكرون، يعقلون او يتدبرون قام  
دپاره دئ.

اسلام هغه طبي مسائل چې په ساينس پورې اړه لري، تحقيق ته  
سپارلي دي. اسلامي علماوو په تيرو پنځوسو كلونو كې هم د  
ساينس او هم د اسلامي او نورو علومو په برخه كې گڼ شمير  
بحثونه كړيدي. د ساينسي علومو د ودې او پرمختگ په نتيجه  
كې د اسلامي فقهي عالمانو، د فقهي ټولنو په څنگ كې د طبي  
فقهي ټولنه هم په رسميت پيژندلې او خپلې فقهي فيصلې د هغې  
سره د سلامشورې نه وروسته خپروي.

له پخوا څخه تر اوسه د افغاني ټولنې يوه ستونزه داده چې زموږ درانه عالمان د ساينسي مسايلو نه لرې پراته دي او د نورو د تجربو څخه يې گټه نده اخيستی. له بله پلوه افغاني ساينس پوهان هم د فقهې مسائلو په هکله محدوده معلومات لري، چې د دغو دوو علتونو په نتيجه کې ډيروطبي او فقهې ستونزو ته د حل لاره نبودل شوې نده.

"اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې " دغه رساله چې ستاسې لاس ته درسيږي، پدې هکله لومړنۍ علمي څيړنه ده چې د ځوان افغان محقق محترم ډاکټر عبدالرحمن زماني لخوا د افغانستان د خلکو په ژبه ترسره شويده. ډاکټر زماني د اسلامي فقهې د مجلې يو مهم همکار دی، او اسلامي فقهې يې تل څيړنې چاپ ته سپارلي دي. دا تحقيق ځکه د ډير اهميت وړ دی چې څيړونکي پکې د طب د علم په څنگ کې د اسلامي فقهې د معاصرو پوهانو او اسلامي طبي فقهې د ټولنې د اجتهاداتو څخه گټه اخيستی او تر ټولو مهمې فتواگانې يې د لوستونکو د زياتې استفادې د پاره ژباړلي دي.

د اسلامي فقهې اداره ټولو درنو عالمانو او افغاني محقيقينو ته د دغې څيړنې د خپرولو مبارکي وائي، او د پاک خداى نه جناب ډاکټر عبدالرحمن زماني او دده ميرمنې محترمې ډاکټر نجيبې زماني ته د روغتيا سره اوږد ژوند غواړي.

فضل غني مجددي



## لايف سپورټ

د اسلام مقدس دين دلايف سپورټ، يا هغو وسايلو نه گټه اخيستل چې په مصنوعي توگه د تنفس او وينې جريان سره مرسته کوي او ناروغ ژوندي ساتي ترهغه وخته جايزگي چې د ژوند کولو څه هيله موجوده وي. خو کله چې د طبي ماهرينو د ممکنو هڅو سره - سره مرگ حتمي وگڼل شي نو بيا د ايمان خاوندان د ناروغ د کورنۍ څخه غواړي چې د خداى رضا ته غاړه کيږدي او په مصنوعي توگه د غړو ژوندي ساتلو ته دوام ورنکړي. که څه هم په قرآن کې مرگ ته څو - څو ځل اشاره شوې، خود هغې مشخص تعريف ندی شوی. او پر ځای يې د معنى او مفهوم د پوهيدو د پاره، مرگ د ژوند، خلقت او قيامت سره په نږدې ارتباط کې ذکر شويدي.

د مرگ د پيژندنې عنعنوي معيارونه او عصري طبابت تر دې وروستيو وختو پورې په اسلامي کلچر کې د مرگ د پيژندنې په هکله کومه ستونزه موجوده نه. په عمومي ډول به اسلامي قوانينو د هغو کارپوهانو او طبي ماهرينو په نظرياتو تکیه کوله، کومو چې به په عادي توگه په ناروغانو کې د مرگ

## لايف سپورت

عملي خو عنعنوي نښې کتلې. د عنعنوي معيارونو سره سم ژوند هغه وخت ختمیږي چې تنفس او د وینې جریان د تل دپاره بند شي. په بله ژبه، اسلامي فقهاوو به د زړه د درزا مکمل بندیدل کافي گڼل چې یو شخص په قانوني توګه مړ وګڼي. خو ستونزه هغه وخت پيدا شوه کله چې عصري طبي تکنالوژۍ داسې قابلیت پیدا کړه چې د ماشین په مرسته په هغو کسانو کې هم د ژوند نښې وساتي کوم چې د مغزو په مرګ اخته شوي وو، او د رواجي معیارونو په اساس مړه شمیرل کیدل.

### ناروغ څه وخت مړ گڼل کیږي؟

د اسلامي فقهې او طب ماهرینو اوس دمغزو مرګ، دمرګ د معتبره تعریف په ډول منلې او پدې باور دي چې که ماغزه له کاره ولویږي او ددماغي فعالیت بیا پیل کیدل امکان ونلري او د طب متخصصین ثابت کړي چې د مغزو مرګ منع ته راغلې، نو ناروغ شرعاً مړ گڼل کیږي. خو په قانوني توګه ناروغ تر هغې مړ نه گڼل کیږي ترڅو چې د بهرنۍ مرستې د سیستم یا ماشین د بندولو نه وروسته حیاتي وظایف دریدلي نوي.

د اسلامي فقهاوو شورا په خپله دریمه غونډه کې چې د ۱۹۸۲ میلادي کال د اکتوبر له ۱۱ څخه تر ۱۲ نېټې پورې د اردن په عمان کې جوړه شوې وه، د جدي مراقبت په برخه کې د لایف سپورت په سیستم هم یو ځل بیا بحث کړې او د متخصصو طبي ډاکټرانو د پراخه اوبشپړو تشریحاتو نه وروسته یې فیصله کړې ده. د دغې فیصلې په اساس د لاندنیو نښو په ملاتړ یو شخص په

اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې

قانوني توگه مړ گڼل کيږي او د مرگ د تثبيت دپاره ټولې شرعي لارښوونې د تطبيق وړ وي:

۱. که زړه او تنفس په مکمل ډول ودريږي او ماهره ډاکټران تصديق کړي چې دا حالت په شا تلونکې ندی.
۲. که د ماغزو ټول فعاليتونه په مکمل ډول بند شي او ماهره ډاکټران تصديق کړي چې دا حالت په شا تلوونکې ندی، او ماغزه مخ په تباهي ځي. پدې حالت کې که څه هم د زړه په شان د ناروغ ځنې غړي په مصنوعي توگه فعاله ساتل شوي وي، دلايف سپورټ بنديدل جايز دي.

### دلايف سپورټ د ماشين بندول

- دپورتنۍ فيصلې په رڼا کې دلايف سپورټ د ماشين بندول د مغزو د ټول فعاليت د مکمله بنديدو او ماهرو ډاکټرانو د تصديق په صورت کې جواز لري.
- مؤظفه ډاکټر (د پخواني وصيت او يا ورثې د موافقې په اساس) دغړو د بښلو او پيوند په مقصد مړې د مصنوعي تنفس په ماشين کې ساتلې شي.
- که د اوږدې ناروغۍ له امله ناروغ د اوږدې مودې دپاره په لايف سپورټ کې وي، په حالت کې يې کوم بدلون رامنځ ته نشي، او متخصصه ډاکټران فيصله وکړي چې د ښه کيدو اميد يې نشته او ماشين ورته گټه نه رسوي، دداسې ناروغ د ماشين بندول او قضا او قدر ته د ناروغ سپارل کومه گناه نلري. ددې ډول ناروغانو نه د ماشين بندول د زړه سواندۍ،

## لايف سپورت

---

قتل رحمت او يا ډاکټر په مرسته د وژنې معنی نلري، ځکه مونږ هغه نه وژنو، بلکه د ماشین په وسیله د هغه علاج بندوو. شرعي علماوو ته په ډاگه ده چې علاج او دارو درمل په څلورو مذاهبو کې روا (مباح) دي، یواځې د فقهي لږ شمیر عالمان یې واجب گڼي. خو د فقهي داسي هيڅ عالم نشته چې د مصنوعي ماشین له لارې علاج شرعاً واجب وگڼي او د هغې بندول د شرعي حکم خلاف وبولي.

- ځينې ديني عالمان وايي چې که ماشین گټه نرسوي، نو بيا يې ساتل د شريعت سره مخالف دي.

او دا ځکه چې:

- دې کار سره د جنازې په بنځولو، د ميراث په ويشلو او هغې د بنځې د عدت په موده کې ځنډ پېښېږي.
- پرته له ضرورته د تاوان له امله سرمايه او پانگه ضايع کېږي.
- او نورو هغو ناروغانو ته هم زيان رسيږي کوم چې دغه ماشین ته اړه لري.

د اخځليکونو او زياتو معلوماتو د پاره لاندني آثار ولولئ:

- فتاوي معاصر، فضل غني مجددي
- Brain Death in Islamic Jurisprudence, Dr. Abdulaziz Sachedina, University of Virginia
- Resolution of the Council of Islamic Jurisprudence on Decision No. (5) D 3/07/86 Resuscitation Apparatus

اوسنی روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې

---

## روژه او ستاسې روغتيا

د روژې د مبارکې مياشتې په پيل کېدو سره هر کال د شمالي امريکې د ۸ ميليونه مسلمانانو په ګډون د نړۍ د څه د پاڅه يو بليون مسلمانانو يوه زياته برخه د روژې په نيولو پيل کوي. راشئ وګورو چې روژه په روغتيا باندې څه اغيزه لري، د ځينو عامو او مهمو ناروغيو سره د روژې ارتباط څه دی، او په روژه کې د روغتيا د ساتلو دپاره څه کول په کار دي.

دروژې روغتيايي ګټې څه دي؟

که څه هم مسلمانان روژه اصلاً د هغې د روغتيايي ګټو لپاره نه نيسي، خو بيا هم روژه د وينې قند، غوړ او کولسترول کموي، او د وينې لوړ فشار ښکته کوي. له همدې امله د هغو کسانو دپاره ښه علاج ګڼل کېدای شي کوم چې په خفيفه او ثابت ډول د چاقۍ، شکرې او يا لوړ فشار په ناروغيو اخته وي، او د وينې کولسترولي لوړوي.

د ځينو مهمو عامو ناروغيو سره د روژې ارتباط

د اسلامي لارښوونو سره سم ماشومان، ناروغه کسان، مسافر او هغه ښځې چې کوچنيو ماشومانو ته شيدې ورکوي او يا د

## روژه او ستاسې روغتيا

مياشتني عادت سره مخامخ وي د روژې د نيولو نه معاف دي. که ځينې ناروغان د مختلفو عواملو له امله د روژې نيت ولري نو لاندنيو ټکو ته توجه په کار ده:

**د قند diabetes يا شکرې په ناروغۍ اخته کسان:** که چيرې ددوی ناروغي پرته له درملو يواځې د غذايي رژيم په وسيله کنټرولېږي، نو اميد دئ چې د روژې په نيولو او وزن په کميدو سره ددوي ناروغي يا بيخي له منځه لاړه شي او يا يو څه ښه والې ومومي. خو کوم کسان چې د پرهيز سره د خولې له لارې د وينې د شکرې د کمولو درمل orinase استعمالوي او دوي د روژې د نيولو تصميم نيسي، نو دوي ته د ډير احتياط نه کار اخيستل په کار دي. دوي بايد د خپل معالج ډاکټر په مشوره ددرملو اندازه ددريو برخو نه يوې برخې ته کمه کړي، او د سهرې په ځاي يې د شپې لخوا د روژه ماتي په وخت واخلي. که چيرې په دوي کې د ورځې لخوا د وينې د قند د کميدو نښې نښانې څرگندېږي نو بيا بايد سمدلاسه روژه ماته کړي. د شکرې په ناروغۍ اخته هغه ناروغان چې انسولين اخلي، دوي ته توصيه کېږي چې روژه ونه نيسي، او که چيرې دغه کسان په خپل مسئوليت روژه ونيسي، نو بيا بايد تر سخت مراقبت لاندې ونيول شي، او د انسولينو په اندازه کې يې ډيرزيات کمښت راشي.

**دوينې په لوړ فشار او د زړه په ناروغيو اخته کسان:** کوم کسان چې د وينې په معمولي او يا متوسط لوړوالي اخته وي، او

اوسنی روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې

وزن يې هم ورسره زيات وي، دوې بايد تشويق شي چې روژه ونيسي. دا ځكه چې د روژې نيول ددوې د وينې د فشار د بنكته كيدو سره مرسته كوي. دوې ته په كار دي چې د خپل معالج ډاكټر سره هم د درملو د اندازې د سمولو په هكله مشوره وكړي. مثلاً كه چيرې دوې Diuretic يا په اصطلاح د اوبو گولۍ اخلي، نو د وجود نه د ډيرو اوبو د ضايع كيدو د مخنيوي دپاره بايد د هغې اندازه كمه كړي. خو هغه كسان چې د وينې فشار يې ډير زيات وي، او يا د زړه په ناروغيو اخته وي، بايد روژه ونه نيسي.

**په نيم سري يا migraine / اخته كسان:** په migraine اخته ناروغان د روژې له امله په وينه کې ازادو شحمي اسيدونو د زياتوالي له كبله د ناروغۍ د شدت سره مخامخ كيداې شي. دوې ته توصيه كيږي چې د ناروغۍ د حملې په وخت کې روژه ونه نيسي.

**هغه ښځې چې /اميدواره وي او يا ماشوم ته شيدې وركوي:** كه چيرې داميدواري په وخت کې د اميدواري ښځې د روغتيايي حالت د خرابوالي او يا ماشوم ته د زيان او ضرر د رسيدو ويره موجوده وي، او يا د روژې له امله د شيدې وركوونكې مور او يا ماشوم روغتيا ته خطر متوجه وي، نو روژه دې نه نيسي او د معالج ډاكټر سره دې مشوره وشي.

## روژه او ستاسې روغتيا

---

په روژه کې د روغتيا د ښه ساتلو د پاره سپارښتنې  
 د روژې په مبارکه مياشت کې د روغو کسانو د روغتيا د ښه  
 ساتلو د پاره صحي غذايي رژيم ته ډيره توجه په کار ده. ددې د پاره  
 چې روژه په آسانۍ سره تيره شي او د روژې د روحاني گټو نه په  
 ښه توگه استفاده وکړای شو، نو زمونږ خوراک بايد د عادي او  
 نورماله خوراک سره توپير ولري. خوراک تر ممکنې اندازې  
 پورې نه يواځې داچې بايد ساده وي، بايد داسې عيار شي چې  
 وزن په يوه حال وساتي. خو که د چا وزن زيات وي، نو بيا د روژې  
 مياشت د وزن په سمولو کې زياته مرسته کولای شي. په روژه کې  
 بايد داسې خواړه واخيستل شي چې زيات fibers يا اليف  
 ولري، او د ژر هضميدو په ځاي ورو-ورو هضم شي. پدې ډول  
 خوړو کې د غنمو، اوربشو، دالو، لوبيا او بې جوشه وريجو په  
 شان شيان شامل دي.

په روژه کې سهارئ ډير اهميت لري. څيرنو له پخوا راهيسې  
 ښودلې چې سهارئ يا په عادي مياشتو کې سبانارئ په ورځني  
 خوړو کې زيات اهميت لري. دا ځکه چې د شپې د تيريدو نه  
 وروسته سبانارئ او په روژه کې سهارئ يا چرگ بانگي نه يواځې  
 داچې د وجود د اړتيا وړ اساسي غذايي خواړه برابر وي، بلکې د  
 لوږې له امله پيداشوې ښې نښانې لکه سرخوږئ، ستړتيا،  
 ناراحتي او خوبورتيا هم له منځه وړي.

بله خبره چې ډير اهميت لري هغه د خوړو د مختلفو ډولونو او  
 متوازنه خوړو نه استفاده ده. پدې خوړو کې د وچې ډوډۍ،



اوسنی روغتیايي ستونزې د اسلامي فقهي په رڼا کې

سريالو، تازه ميوې او ترکاری، غوښې او کبانو، شیدو، پنیر او مستو برخه مهمه ده. غوړجن او خواړه مواد چې خومره کم وي، هومره ښه وي.

د زیاتې مالګې استعمال څخه دې هم ډډه وشي. له بله پلوه مایعات او اوبه باید زیات واخستل شي. د داسې مایعاتو په ځای چې کافین ولري د ساده اوبو استعمال ښه دی، دا ځکه چې کافین ادرار یا تشې بولې زیاتوي او د وجود نه د اوبو ضایع کولو سره مرسته کوي. په لنډ ډول باید ووايم چې په روژه کې سره شوي او غوړ خواړه ښه ندي، زیاته خوړه ښه نده، په سهارۍ کې ډیر خوراک ښه ندي، او د ډیر چای شکل هم ښه ندي.

د روژې میاشت د سگریټو او تنباکو د استعمال د پرېښودلو دپاره هم ښه موقع ده.

په روژه کې د قبضیت د مخنیوي دپاره د سبوس داره یا تورې ډوډۍ، خوراک، د زیاتو مایعاتو شکل او داسې خوړو خوړل ښه دي چې زیات الیاف ولري. کوم کسان چې د معدې زخم لري، دوي دې د ډاکټر په مشوره د هغې دپاره درمل واخلي.

کوم کسان چې د پښتورگو د کاڼو سابقه لري، دوي ته په کار دي چې زیات او اضافي مایعات واخلي. که څه هم خولې، غاښونو او اوریو ته هر وخت پاملرنه په کار ده، خو په روژه کې ورته ریاته توجه په کار ده ♦

## دغرو پیوند او بڅښل

---

### دغرو پیوند او بڅښل

دغرو پیوند یا Organ Transplant دیوه تن نه بل ته (او یا هم د ناروغ د خپل وجود دیوې برخې نه بلې برخې ته) دیوه غړي او یا د غړي د یوې برخې پیوند ته ویل کیږي، چې مقصد یې د اخیستونکي کس د خراب شوي او یا له کاره ولیدلي غړي بدلول دي

دغرو بڅښل یا Organ Donation هغو کسانو ته دغرو تحفه ده چې د ژوند د ژغورلو دپاره هغې ته اړه لري. د غرو بڅښل یا تحفه کول یا په نژدې وخت کې د وفات شوي کس او یا هم د ژوندی انسان نه د غرو او انساجو ویستل او بل تن ته د هغې انتقال او پیوند ته ویل کیږي. دا غړي او انساج د جراحي عملیاتو سره د وجود نه اخیستل کیږي او د عملیاتو په پای کې زخمو نه بیرته گنډل کیږي. دهر عمر خلک غړي او انساج بڅښلای شي، او هغې سره هر کال د سلهاوو کسانو ژوند ژغورل کیږي.

کوم غړي پیوند کیدای شي؟

زړه (قلب)، پښتورگي (گردې)، سږي (ششان) او ځگر هغه غړي دي چې په بریالیتوب سره پیوند کیدای شي. سربیره پر دې د

اوسنی روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې

هلوکو ماغزه، د سترگو قرنيې، د ورید رگونه، د زړه نیچې یا والوونه، پوستکې، او پلې هم بل کس ته تحفه او پیوند کیدای شي.

د غړو د پیوند د تاریخي پینځلیک لنډیز

- په ۱۹۰۳م کال کې د قرنيې بریالې پیوند
- په ۱۹۵۴ کال کې د ژوندي پښتورگي پیوند
- په ۱۹۶۲ کال کې د مړه شوي کس نه د اخیستل شوي پښتورگي پیوند
- په ۱۹۶۶ کال کې د پانقراض د غدې پیوند
- په ۱۹۶۷ کال کې د ځیگر لومړې بریالې پیوند
- په ۱۹۶۷ کال کې د زړه پیوند
- په ۱۹۸۱ کال کې د زړه او سږو یوځایي پیوند
- په ۱۹۸۸ کال کې د کوچنیو کولمو پیوند
- په ۱۹۹۸ کال کې د لاس پیوند
- په ۲۰۰۵ کال کې د مخ د یوې برخې بریالۍ پیوند
- په ۲۰۰۶ کال کې د نارینه تناسلي غړي پیوند

د غړو او انساجو د پیوند تاریخچه

که څه هم د ناروغیو او ټپونو له امله د وجود د ناروغه شوو او له کاره لویدلو غړو او انساجو د بدلولو او نوي کولو هیله شاید د طبابت د تاریخ هومره قدامت ولري، خو انسانانو یوازې په

## د غړو پيوند او بخښل

نولسمې او شلمې پيړۍ کې هغه علمي او ساينسي پوهه تر لاسه کړه د کومې په مرسته چې د غړو د پيوند عصري طبابت ممکن شو. په لومړي سر کې د ۱۹۰۰ او ۱۹۲۰ کلونو په منځ کې د هډوکو، پښتورگو، پوستکي په شان پستو انساجو او د سترگو د قرنيې پيوند په برياليتوب سره تر سره شو، او بيا په ۱۹۵۴ م کال کې ډاکټر مورې (Dr. Murray) وکړاې شو چې په برياليتوب سره د پښتورگو په شان لويو غړو پيوند تر سره کړي. البته د غړو د پيوند برياليتوب د اخيستونکي وجود د دفاعي سيستم لخوا د بخښونکي نا اشنا غړي په قبلولو او نه قبلولو پورې اړه لري، خو د ۱۹۷۸ م کال راهيسې د نوو درملو په جوړيدو سره دغه ستونزه تر زباتې اندازې پورې حل شویده.

## د پيوند دپاره د انساني غړو منابع

د غړو د پيوند يوې نړيوالې سروې بنودلې چې په لويديزې نړۍ کې د پيوند شوو غړو زياته برخه د هغو کسانو نه لاس ته راځي کوم چې په نژدې وخت کې مړه شوي وي. دوي يا په خپل ژوند د مرگ نه وروسته د خپلو غړو د بخښلو وصيت کړې وي، او يا يې هم خپلوانو د مرگ په وخت کې د غړو د بخښلو فيصله کړي وي. د پيوند شوو غړو يوه کوچنۍ فيصدي هم د خون شريکه ژونديو خپلوانو لخوا بخښل کېږي. خو په اسلامي ملکونو کې حالات سره توپير لري. هلته د پيوند دپاره گڼ شمير غړي د ژونديو خپلوانو لخوا هډبه کېږي، نور يې د بيوزلو کسانو نه په پيسو يا ټگۍ او زور اخيستل کېږي، او ځينې ملکونه لکه کويت يې له بهره واردوي.

## اسلام او د غړو بخښل

پدې کې شک نشته چې د وجود ځينې غړي، پداسې حال کې چې نور لارښه کار کوي، له کاره لويدلای شي. د طبابت وروستيو پرمختگونو د علمي شواهدو په استناد ښودلې چې که دغه ناروغه او له کاره غورځيدلي غړي روغو غړو سره بدل شي نو د وجود ماشين د يوه غړي د خرابوالي له امله د مرگ په ځاي خپل فعاليت ته دوام ورکولای شي. انسان که مسلمان وي او که نه، اشرف المخلوقات گڼل شوې، او د فطري لوړوالي او شان خاوند دی. شريعت انساني وقار ته په درنه سترگه گوري او د انسان د ژوند ساتنه کوي. خدای هغو کسانو ته اجر او بدل ورکوي کوم چې ژوند ژغوري. "هغه څوک چې د يوه تن ژوند وژغوري، داسې دئ لکه چې د ټولو انسانانو ژوند يې ژغورلې وي" (د پنځمې سوري د ۳۲ آيت ژباړه). په يوه حديث شريف کې هم راغلي چې "څوک چې د بل سره مرسته کوي، د خدای له لورې به ورسره مرسته وشي". نو پدې اساس د ژوند د ژغورلو په غرض د غړو پيوند (بخښل او اخيستل) روا دي او د مختلفو اسلامي معتبرو ادارو عالمانو په اتفاق سره منلې چې د غړو بخښل روا او په ځينو شرايطو کې لا ضروري دي. پدې ډله کې لاندنۍ مؤسسې په مسلمانانو غږ کوي چې د پيوند د پاره غړي و بخښي:

- د اسلامي کانفرانس د ادارې د شريعت اکاډمي (کوم چې د ټولو ملکونو نمايندگي کوي).
- د سعودي عربستان د علماؤو ستره شورا

## د غړو پيوند او بڅښل

---

- د ايران مذهبي چارواکي
  - د مصر د الازهر پوهنتون
  - د اسلامي فقهي اکاډمي.
- دغه وروستنی مؤسسه د اسلامي کانفرانس لخوا مسلمانانو ته د ورپېښو ډليزو ستونزو د بحث او هغې ته د اسلامي ځوابونو د وړاندې کولو د پاره د اسلامي نړۍ د علماؤ او فقهاوو په گډون جوړه شويده.

### د غړو د بڅښلو او پيوند شرايط څه دي؟

- د غړو پيوند بايد د روغتيايي اړتيا له کبله وي، او د علاج يواځينی مؤثره طريقه گڼل شوي وي.
- د ناروغ د پاره د گټې احتمال موجود وي.
- د غړي بڅښونکي او آخستونکي دواړه سره موافقه ولري.
- د غړي د بڅښونکي روغتيا ته د دايمي زيان د رسولو مخنيوي وشي.
- د پيوند د پاره غړې په وړيا توگه ورکړ شوې وي. (د انساني غړو سوداگري روانده).

### ماخذ او د زياتو معلوماتو د پاره وگورئ:

- د اسلامي کانفرانس د ادارې اسناد
- د اسلامي فقهي اکاډمي اسناد
- د طبي فقهي د اتم سيمينار پريکړې
- د طبي ساينس اسلامي اداره
- د شمالي امريکې د اسلامي طبي ټولنې پريکړې ♦

## جينونه، ارثيت او د ارثي خواصو آزمايښت

جينونه (Gene) په ژونديو موجوداتو کې د وراثت د انتقال مسؤليت لري. د وراثت نه زموږ مقصد د پيسو او نورو شتمنيو ميراث نه، بلکه تر هغې هم مهم هغه ميراث دی چې د پيدا ايښت له وخته د مور پلار نه اولاد ته د فزيکي (لکه سترگو او وينستانو درنگ) او ځينو روحي خصوصياتو په بڼه رسېږي. جينونه د "ډي اين اي" (DNA) نه جوړ شوي او د حجراتو يا سلولونو په مرکزي هسته کې ځای لري.

د جينونو د موجوديت او دهغو په وسيله راتلونکو نسلونو ته د ځينو خصوصياتو او ځانگړتياوو د انتقال موضوع د لومړي ځل دپاره په ۱۸۲۰ کال کې د مينډيل (Mendel) له خوا هغه وخت مطرح شوه کله چې بې د ويانا په ښار کې د خپلې کليسا په بڼې کې د پليو (نخودو) ارثي خواص څېړل. نن د ساينس او ټکنالوژۍ په پرمختگ سره پدې هکله ډير زيات معلومات ترلاسه شوي، د DNA د څېړنو او تحليل امکانات برابر شوي، د انساني جينونو د نقشې په جوړېدو کار شوې او د يوه ژوندي موجود نه بل ته د ارثي خصوصياتو نقلول ممکن شويدي.

جینونه، ارثیت او د ارثي خواصو آزماینست

### جنیتیک بدلون او سمون څه ته وایي؟

تاسې به د Biotechnology یا حیاتي تخنیک او Genetic Modification یا ارثي بدلون او سمون اصطلاحات چې ډیر ځله یو د بل پر ځای استعمالیږي اوریدلي وي. د Biotechnology یا حیاتي تخنیک په ذریعه ژوندي موجودات یا د هغې ځینې برخې لکه انزایمونه د پیرو، مستو، شرابو او درملو په شان موادو په جوړیدو کې استعمالیږي. خو ارثي بدلون او سمون هغې طریقي ته ویل کیږي په کومې کې چې د یوه ژوندي موجود لکه نبات، حیوان یا بکتریا جینونه په بل کې ورگډ او په نتیجه کې د هغې یو یا د یوه نه زیات خصوصیات د تل د پاره بدل کړای شي. ددې طریقي له لارې د نباتاتو او څاروو اصلاح شوي نسلونه منځ ته راغلي چې که له یوې خوا گټه لري نو له بلې خوا د لانجې وړ گڼل کیږي.

### د جنیتیک بدلون او سمون له لارې اصلاح شوي خواړه او څاروي

نن د مخ په انکشافه ملکونو په ګډون ډیرو هیوادو کې د اصلاح شوو فصلونو نه گټه اخیستل کیږي، خوله کومه ځایه چې نوې تکنالوژي د گټې په څنګ کې تاوانونه هم لري، نو د ارثي خواصو د بدلون له لارې منځ ته راغلي خواړه او څاروي هم څرګندې او پټې ستونزې لري چې په لنډ ډول یې ذکر کوو:



## اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې

### ۱. ښه/پخونه:

- د غلو- دانو د خوند او کيفيت ښه والې، په لنډ وخت کې د فصلونو رسيدل، د حاصلاتو زياتوالي، د هوا د بدلون، ناروغيو او حشراتو په وړاندې د مقاومت زياتوالي او د نوو ډولونو او محصولاتو منځ ته راتگ
- په حيواناتو کې د مقاومت زياتوالي؛ لږ خوراک ته اړتيا؛ ښه روغتيا؛ د شودو، غوښې او هگيو زياتوالي
- په محيط او چاپيريال کې د خاورې، اوبو او انرژۍ سپما؛ د حشراتو او هرزه گياه گانو د کنټرول ښې لارې چارې
- په ټولنه کې د نفوس د زياتوالي د پاره د ډيرو خوړو برابرول

### ۲. ستونزې:

- خوندي توب: د انسانانو په روغتيا احتمالي ناوړه اغيزې لکه د حساسيت ښودل، د انتي بيوتيک درملو په وړاندې د مقاومت د ښو انتقال او ناپېژندل شوي ناوړه اثرات
- لاس رسيدنه: د نړۍ د خوړو په پيداوار د لږ شمير کمپنيو انحصار؛ په صنعتي ملکونو د وروسته ساتل شوو هيوادونو د اتکاء زياتوالي، او د پرديو لخوا د طبيعي زيرمو او منابعو استثمار
- اخلاقي قوانين: د طبيعي موجوداتو په ذاتي ارزښتونو تيرې؛ د ژونديو موجوداتو په مختلفو جنسونو کې د جينونو د گډون ساخته کاري؛ په حيواناتو کې د نباتاتو او په نباتاتو کې د حيواناتو د جينونو په گډون اعتراض او په حيواناتو د روحي فشار زياتوالي

جینونه، ارثیت او د ارثي خواصو آزماینست

▪ په ټولنه کې د نوو پرمختګونو څخه د شتمنو هیوادونو ناوړه استفاده

په ناروغیو کې د جینونو برخه

له کومه ځایه چې جینونه د وجود د حجراتو وده، ترمیم او وظایف کنټرولوي، نو د ناقصو او بدل شوو جینونو له کبله ګڼ شمیر ناروغۍ منع ته راتلای شي چې ساه لنډې (asthma) او دقند یا شکرې ناروغې یې عام مثالونه دي. دا ډول ناروغتیاوې که د مورپلار نه د ناقصو جینونو د اخیستلو له کبله وي، د ارثي ناروغیو په نامه یادېږي، او که د مور په رحم کې د درملو او ځینو نورو عواملو له امله پیداشوي وي، د مورزادي ناروغیو په نامه یادېږي.

جنیتیک سلا مشوره او علاج څه ته وایي؟

د انساني جینونو په هکله د معلوماتو د لاسته راوړو یو هدف هم د جینونو د علاج له لارې د دغو ارثي او جنټیکو ناروغیو درمل دي. د کورنۍ تاریخچې او روغتیايي ریکارډ د کتلو، د وینې یا انساجو د نمونو د جنیتیکي ازماینست، د څیړنو د نتایجو تحلیل، او د راتلونکو اقداماتو په هکله د تصمیم نیولو د مرستې جریان ته جنیتیکه سلا مشوره ویل کېږي. جنیتیک علاج د ناروغیو د پیداکونکو مسئلو ناقصو جینونو د سمولو هغو طریقو ته ویل کېږي په کوم کې چې د ناقصو جینونو په ځای روغ جینونه اچول کېږي.

اوسنی روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهي په رڼا کې

## اسلام پدې هکله څه وايي؟

د اسلامي فقهي له نظره ددغې موضوع د ژورې څيړنې دپاره د ۱۹۹۸ کال د اکتوبر په مياشت کې د اسلامي فقهاوو، ډاکټرانو، دواسازانو، بيالوژۍ د متخصصينو او نورو ساينس پوهانو په گډون د اسلامي فقهي د اکاډمۍ په ملگرتوب د روغتيايي ساينس د اسلامي ادارې خاص يوولسم سيمينار دغه لاندنۍ عمومي او خاصې سپارښتنې کړيدي:

- دقرآن کریم د اولسمې سوري د اويايم آيت په ملاتړ، خدای (ج) انسان په ښه توگه پيدا کړی او هغه ته يې تر نورو مخلوقاتو لوړه درجه ورکړيده. په انساني اساسي جوړښت کې هر راز لاس وهنه، او پرته له کوم مقصده په تجربوي توگه د هغه د جنيتيکې نقشي بدلول به د خدای (ج) له لوري هغه ته په ورکې شوي لوړ مقام تيری وي.
- د نه ديرشمې سوري د نهم آيت سره سم، اسلام د پوهې او علم دين دی کوم چې په جوړونکو علمي څيړنو هيڅ راز بنديز نه لگوي. مسلمان ساينس پوهان بايد د داسې څيړنو مخکښان اوسي.
- د دوهمې سوري د يوسلوپنځه نويم آيت د لارښوونو سره سم، اسلام د انسان د روغتيا د ساتنې او خطر نه د ځان د ژغورلو سپارښت کوي. پردې برسیره، اسلام د ارثي او کسبي ناروغيو په علاج خاص ټينگار کوي. او دا په هيڅ ډول د خدای د رضا د منلو د زده کړو سره تصادم نه کوي.

## جینونه، ارثیت او د ارثي خواصو آزماینست

---

- د یو څلوېښتمې سوري د درېینڅوسم آیت سره سم د انساني جینونو د بشپړې نقشي له مخې د جینونو پیژندنه د ځان د پیژندنې هڅه، او پدې توګه د خالق خدای د قدرت منل دي. او له کومه ځایه چې دا د ارثي ناروغيو او په هغې د اخته کیدو د امکاناتو په پیژندنه کې مرسته کوي، او ځینو ناروغيو په مخنیوي او علاج کې د طب او روغتیا په علم کې ارزښتناکه زیاتوالي راولي، نو اسلام ته د منلو او تشویقولو وړ ده.
- پدې سیمینار کې موافقه وشوه چې د ناروغيو د مخنیوي او علاج دپاره د جنیتیک بدلون او سمون نه ګټه واخیستل شي، خو د اسلامي شریعت د ځینو ملحوظاتو له مخې دې د نطفې او جنسي حجراتو د ارثي خصوصیاتو د بدلون نه ډډه وشي ♦

## اميدواري (حمل)

اميدواري يا (حمل) د ښځو او د هغوي د کورنيو په ژوند کې يوه خورا ډيره مهمه او له هيجانه ډکه پيښه ده. اميدواري سره د خوشالتيا د احساس په څنگ کې د مور او ماشوم د روغتيا او راتلونکي په هکله د شک، نامعلوماتيا، تشویش او اندېښنو ستونزې هم ملگری وي.

که څه هم د انسان د زيږيدلو او پيداکيدلو موضوع ته د پخوا زمانو راهيسې توجه شوېده، خو له يوې خوا د نسل د توليد په هکله د علمي او سمو ژورو معلوماتو د نشتوالي له امله دوخت په تيريدو سره په دې هکله خورا زياتې غلطۍ او خرافاتي نظريې رامنځ ته شويدي، او له بلې خوا د طبابت او ساينس د پرمختگ له امله نوې پوښتنې، اخلاقي مسايل او ستونزې رامنځ ته شوي، چې مونږ به يې په لنډ ډول د څيرلو هڅه وکړو.

### د اميدواري پيل

اميدواري له هغه وخته پيل کېږي کله چې د نارينه او ښځې د جنسي حجراتو (سپرم او ښځينه هگۍ يا ovum) د يو ځای کيدو له امله القاح شوې حجره (zygote) يا نطفه جوړه شي. د همدغې

## امیدواري (حمل)

واحدې حجرې د جوړیدو نه د ماشوم تر زیږیدو پورې چې په اوسط ډول ۲۲ ورځې یا ۳۸ اونۍ (هفتې) یا ۹ قمري میاشتې دوام کوي، د مور په وجود کې یو لږ داسې کړکيچن (مغلق) بدلونونه منځ ته راځي د کومو په نتیجه کې چې د ماشوم ودې، روزنې، پالنې او تغذیې ته یو خوندي او محفوظه چاپیریال (محیط) برابرشي او په نتیجه کې تر زیږیدو وروسته ماشوم د مورد وجود نه بهر په جلا ډول د ژوند کولو قابلیت پیدا کړي.

### د ماشوم د جنسیت ټاکنه

د هلك یا انجلۍ ماشوم جنس هم د هگۍ د القاح او نطفې د جوړیدو په وخت کې ټاکل کیږي، او همدغه ابتدائي حجره کوم چې د مور او پلار دواړو نه ارثي خواص اخلي، د یوه نوي او بیل شخص د جوړیدو پیل وي. د انسان حجات ۲۳ جوړې (۴۲) کروموزومونه لري چې له هغې جملې نه یې یوه جوړه جنسي کروموزومونه دي. کروموزومونه د فتر په بڼه د میلیونونو جینونو د یوځای کیدو نه جوړ شوي هغه جوړښتونه دي چې د "ډي این ای" DNA په ګډون ارثي معلومات انتقالوي، او د ماشوم د جنس په ګډون د سترګو، او وینستو د رنګ، څیرې، ښایست، لوړوالي او ټیټوالي، قوت او کمزورۍ په شان نور خصوصیات تعینوي.

### د جنس په ټاکلو کې د پلار رول

جنسي کروموزومونه د X او Y کروموزومونه دي، کوم چې په ښځو کې XX او په نارینو کې یو X او یو Y وي. د نارینو

اوسنی روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهي په رڼا کې

او ښځو جنسي کروموزومونه د جوړې په ځای یواځې یو کروموزوم لري او د دواړو د یوځای کیدو نه د نوی ماشوم القاح شوې نطفه جوړیږي. څرنگه چې ښځه یواځې د X کروموزوم لري، نو د ماشوم د جنس ټاکل په سړي پورې اړه لري، په دې ډول چې که د هغې X د ښځې د X سره یو ځای شي، نتیجه به یې XX یا انجلی وي، او که د هغې Y د ښځې د X سره یو ځای شي، نتیجه به یې YX یا هلک وي.

### د مور په رحم کې د جنین وده او تکامل

د انسان وده یوه دوامداره پروسه ده په کوم کې چې واحد القاح شوې حجره یا نطفه په دوو، څلورو، اتو، شپاړسو، دوه دیرشو او نورو حجراتو بدلیږي. او ددغه تقسیم، پرمختللي بدلون، هجرت، ودې او توپیر له لارې د گڼو حجراتو او انساجو په لرونکي انسان بدلیږي:

▪ د القاح نه یوه هفته وروسته نطفه رحم ته هجرت کوي او د هغې په پوښ کې ځای په ځای کیږي. د ودې پدې ډیر حساس او مهم پړاو کې هغه د رشیم یا embryo په نامه یادېږي. پدې پړاو کې چې ۸ هفتې دوام کوي، وده ډیره چټکه وي، سر، غوږونه، پوزه، سترگې او خوله جوړیږي، لاسونه او پښې څرگندیږي.

▪ د اتو او نیو وروسته رشیم د انسان په بڼه پیژندل کیدای شي، او د جنین یا fetus په نامه یادېږي. پدې پړاو کې حیاتي غړي لکه زړه، سږي او دماغ انکشاف او وده کوي. پدې پړاو کې

## امیدواري (حمل)

هم وده چټکه وي او د زیریدو تر وخته وزن په اوسط ډول تر ۷ پونډه یا ۳ کیلو گرامه پورې زیاتیري.

د علمي څیړنو او قرآني ارشاد اتو سمون دنن نه ۱۴۰۰ کاله مخکې، کله چې نه خومايکروسکوپ اختراع شوې ؤ، نه بنسټینه جنسي حجرات کشف شوي ؤ، او نه هم د نوو عصري معلوماتو نښې نښانې څرگندیدې، قرآن کریم په مختلفو برخو کې د امبریولوژۍ یا انساني embryo او جنین د مطالعې او پیژندنې په هکله داسې مفصله او دقیق معلومات ورکړي چې نن یې په لویدیزه نړۍ کې ددې علومو پوهان هک پک کړيدي راشۍ چې د بیلگې (نمونې) په توگه لاندنیو مثالونو ته ځیر شو:

- د سپرم د یوه څاڅکي نه د انسان جوړیدنه: **مِنْ نُّطْقَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ** (د عبس سوره، ۱۹ آیت)؛ **أَلَمْ يَكُنْ نُّطْقَةً**

**مِّنْ مَّنِيٍّ يُمْنَى** (د القیامت سوره، ۳۷ آیت)

- د نارینه او نسجې د ترشح شوي مایعاتو د مخلوط نه د انسان خلق کیدل: **خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُّطْقَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ** (د النحل سوره، ۴ آیت)

- د مور په رحم کې د نطفې ځای په ځای کیدل: **ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْقَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ** (د المؤمنون سوره، ۱۳ آیت)



اوسنی روغتیا ئی ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې

- د رحم په دیوال پورې د نطفې خوړندیدل، او د هغې نه د هډوکو جوړول او په غوښې د هغې پټول (پوښل): **ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ** (دالمؤمنون سوره، ۱۴ آیت)

- دمور په رحم کې د تیارو په دریو پردو کې، یو پر بل پسې، پړاو په پړاو د انسان جوړیدنه: **يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثَ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ قَاتِيٌّ تَصْرَفُونَ** (دالزمر سوره، ۲ آیت)

د دریو پردو تیاره اکثره اوسني مفسرین د گیدې دیوال، رحم او هغه کڅوړه گڼي چې جنین په کې پروت وي. په زړه پورې خولا داده چې دا هره پرده په خپل وارد دریو طبقو یا پردو نه جوړه شویده-د گیدې د دیوال درې مختلفې عضلې، د رحم جوړوونکي درې طبقې او د امینوتیک اوبو د کڅوړې درې طبقې. د مور په رحم کې د جنین د ودې او انکشاف په اړه پورتنی قرآني ارشادات د نني عصري علومو د تشریحاتو سره بشپړ مطابقت لري ♦

## شنډتوب يا عقامت

شنډوالي يا عقامت د نړۍ په مختلفو هيوادو، په خاصه توگه مخ په انكشافه هيوادو كې بيلابيلې روحي او ټولنيزې ستونزې او لانجې راپيدا كړيدي. له بده مرغه د شنډوالي او اولاد د نه لرلو ستونزې زموږ د افغاني ټولنې يو شمير ښځې هم په خپل كورني او شخصي ژوند كې د ناوړه فزيكي چلند، تاوتریخوالي، بې توجهۍ، ټولنيز/اقتصادي محروميت، بيلتون او طلاق سره مخامخ كړيدي.

### شنډوالي څه ته ويل كيږي؟

شنډوالي د تناسلي سيستم يوه ناروغي ده په كومه كې چې د نسل د پيدا كولو ابتدايي وظيفه سرته رسيدلې نشي. په بله ژبه، شنډوالي په طبيعي توگه د اميدواري د قابليت نشتوالي ته ويل كيږي. هغه ښځې هم شنډې گڼل كيږي. كومې چې حمل اخيستلای شي خو د حمل د مودې د پوره كولو نه مخكې په مكرر ډول زيان (سقط) كوي. دا يواځې د ښځو ستونزه نده. پدې ناروغۍ نارينه او ښځې دواړه په مساوي توگه اخته كيداى شي.

اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې

گڼ شمير ښځې، که وغواړي نو د واده نه وروسته په لومړيو شپږو مياشتو کې اميدواره کيدای شي. په اوسط ډول په سلو کې اتيا جوړې د يوه کال، او په سلو کې نوي تنه د دوو کلونو په موده کې حمل اخلي. تر دې وروسته د اميدوارۍ د مخنيوي د طريقو د استعمال نه پرته او کونښن سره سره نه اميدواره کيدل، د اندېښنې وړ گڼل کيږي او روغتيايي مرستې ته اړه لري.

خرنگه چې د عمر په زياتيدو سره په ښځو کې د اميد د اخيستلو امکانات په طبيعي توگه کميږي، نوکه چيرې د ښځې عمر د ۳۵ کلونو نه زيات وي، او تر شپږو مياشتو پورې اميدواره نشي، نو روغتيايي مرستې ته به اړه (ضرورت) ولري.

### د عقامت يا شنډوالي علتونه

د نسل د بقا او اميدوارۍ په مغلقه او کړکيچنه پروسه کې په ښځې او ميره پورې مربوط مختلف عوامل رول لوبوي. تقريباً په سلو کې لس واده شوې جوړې د شنډوالي د ستونزې سره مخامخ کيدای شي. خيرنو ښودلې چې دا په سلو کې ۳۵ په نارينه، ۳۵ فيصده په ښځې، ۲۰ فيصده په دواړو پورې اړه لري، او د پاتې لس فيصده شنډوالي علت معلوم ندي.

په طبي ادبياتو کې شنډوالي په لومړني او ثانوي ډولونو ويشل کيږي. په لومړني ډول کې د واده او يوه کال کونښن نه وروسته هېڅ اميدواري پيښه شوي نه وي. په ثانوي ډول کې يو يا څو ځل

## شنډتوب يا عقامت

---

اميدواري منځ ته راغلې وي، خو د زيان په وجه ژوندي ماشوم پيدا شوې نوي.

د ښځو په شنډوالي کې لاندني عوامل برخه لرلای شي:

- د هورمونونو د انډول (بيلانس) خرابوالې. د ډيرې مودې دپاره د حمل د مخنيوي د درملو استعمال، روجي فشارونه، چاقي او يا د وزن ډير کموالي د هورمونونو انډول خراب او موقتې شنډوالي منځ ته راوستلای شي. د وخت نه مخکې د مياشتني عادت بنديدل هم شنډوالي منځ ته راولي.
- د تخمدانونو نه رحم ته د هگۍ په انتقال کي ستونزي لکه د نفیرونو (Fallopian Tubes) بندوالي، کوم چې اکثراً د مکروبي ناروغيو او جنسي تماس له لارې خپريدونکو جرايمو له امله منځ ته راتلای شي.
- د القاح په منځ ته راتگ کې ستونزې، لکه د رحم په غاړه کې په طبيعي ډول جوړيدونکي افرازات، کوم چې هگۍ ته د رسيدو نه مخکې سپرم وژني.
- په رحم کې د القاح شوې هگۍ يا نطفې د کرل کيدو يا تومبل کيدو ستونزې چې د مکروبي ناروغيو، هورمونونو د کمښت او يا تومورونو له امله منځ ته راتلای شي.

دنارينوو په شنډوالي کې لاندني عوامل برخه لرلای شي:

- د سپرمو په جوړيدو کې ستونزه چې د سگريټو او شرابو د استعمال، ځينو درمو، تنگو جامو دا آغوستلو، اوږدې

اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهي په رڼا کې

- مودې ناروغيو او بلوغ نه وروسته د کله چرک (بغوټو يا Mumps) په شان مکروبي ناروغۍ.
  - د علاج د ځينو ډولونو لکه جراحي عملياتو، ځينو طريقو او سرطان د درملو (کيمو تراپۍ) استعمال.
  - د مغزو د ځينو تومورونو له امله د هورمونونو ستونزې.
  - په ارثي ډول پېښېدونکي جينيتيکي ستونزې.
- په ښځو کې د شنډوالي د علتونو په خلاف، په نارينوو کې د شنډوالي علتونه په آساني سره پېژندل کيدای نشي.

### د شنډوالي د علاج لارې چارې

د شنډوالي په هکله ځينې خلک وايي چې دا گواکې د خدای (ج) رضا ده او بايد چې غاړه ورته کينډول شي. خو دوي دا هيروي چې عقامت يوه ناروغي ده او د نورو ناروغيو په شان د هغې د علاج لټول د مسلمانانو وظيفه ده. د روغتيايي علومو په پرمختگ سره د شنډوالي په تشخيص، د هغې د علت په پيدا کولو او علاج کې هم پرمختگ شويدي. نن سبا د شنډوالي په سلو کې له ۸۵ نه تر ۹۰ پورې پېښې د عصري درملو او جراحي په مرسته د علاج وړ دي. که چيرې د علت پيدا کول ممکن نه وي، او يا هم ناروغي د علاج وړ نه وي، نو بيا د عصري ټکنالوژۍ نه مرسته تر لاسه کيدای شي.

د شنډوالي په علاج کې د لاندنيو طريقو نه گټه اخيستل کيدای شي:

## شنډتوب يا عقامت

---

- أ. درمل، کوم چې تخمدانونه تحریک او د ښځینه هګیو پخولو سره مرسته کوي.
- ب. جراحي عملیات، ترڅو بند شوي نفیرونه یا هغه ټیوبونه بیرته آزاد کاندې، کوم چې د تخمدانونو او رحم تر منځ غزیدلي دي.
- ج. مصنوعی القاح.
- د. ډکنالوژی په مرسته امیدواري، یا د علاج هغه لارې چارې په کومو کې چې په لابراتوار کې د القاح په مناسبو شرایطو کې خاصو طریقو سره د ښځې تخمه د هغې د میړه د سپرم سره القاح او څو ورځې وروسته رحم ته نقل کیږي.

دنوي ټکنالوژی په مرسته د شنډوالي علاج د شنډوالي د ستونزې د پاره ورځ په ورځ ګڼ شمیر خلک د طبي علاج او نوي ټکنالوژی نه مرسته غواړي. مونږ به لومړې دنوي ټکنالوژی په مرسته د علاج په عامو، موجودو طریقو او بیا دهغوې په هکله د مسلمانو ډاکټرانو او فقهې د پوهانو په دریځ رڼا واچوو.

1. مصنوعی القاح یا **Artificial Insemination**. دا یوه ډیره پخوانۍ ساده، بې درده او چټکه طریقه ده، چې ناروغ پکې د نیم ساعت استراحت نه وروسته کور ته تللای شي. لکه چې د نوم نه یې څرګنده ده، د طبیعي وسیلې په ځای، پدې طریقه کې د نارینو سپرم په مصنوعي توګه د ښځې

رحم ته پيچکاری کيږي. ويل کيږي چه په څوارلسمې پيړۍ کې به عربي قبایلو د خپلو دښمنانو اسپې د اسونو په ټيټ ذات حامله کولې. په ۱۸۹۰ کلونو کې يوه روسي ساينس پوه د لومړي ځل دپاره ددې طريقې نه د ښه او اصلاح شوی ذات د څارو د نسل د پيدا کولو دپاره کار واخيست. وروسته بيا د هغې نه د ځينو ژوو د نسل د ختميدو دمخنيوي دپاره هم استفاده وشوه. په انسانانو کې د مصنوعي القاح څخه د استفادې لومړۍ ثبت شوې پيښه په ۱۷۹۰ کال کې ديوه سکاټليندي طبيب لخوا د هغې ښځې علاج ؤ چې ميره يې د ادرارو د نالۍ په معيوبيت اخته ؤ. نن د علاج ددغې طريقې نه د هغو ښځو د اميدو اړه کيدو دپاره کار اخيستل کيږي چې مړونه يې د نامه نه ښکته فلج وي او يا د تناسلي سيستم په معيوبتونو اخته وي.

2. د رحم نه بهر القاح يا **Invitro Fertilization**. دا طريقه چې د Test-tube Baby په نامه هم ياديږي، يوه حياتی طبي (biomedical) طريقه ده. دا طريقه عموما د هغو کسانو د پاره استعماليږي په کومو کې چې د ځينو ستونزو او ناروغيو له امله د ميره سپرم د ښځې تخمې د القاح دپاره رسيدلای نشي.

پدې طريقه کې (د تبويض په وخت کې) د ښځې د تخمدان نه پخې شوې هگۍ اخيستل کيږي او د هغې د وجود نه بهر په لابراتوار کې د هغه د ميره د سپرمو سره يوځای او د القاح او

## شنه توب يا عقامت

---

ودې نه وروسته د ښځې رحم ته نقل کيږي. پدې توگه هغه ښځې چې په عادي علاج سره حمل آخيستلای نشي، د طبي ټکنالوژۍ په مرسته د نورمالې اميدوارۍ او اولاد د لرلو هيلې ته رسيدلای شي.

دنوې ټکنالوژۍ د نوبت نه په استفادې سره نن سبا د اميدواره کيدو دپاره په خاصه توگه په ښځو کې د عمر د زياتوالي مانعه هم له منځه تللې ده، او زړې ښځې هم د ځوانو ښځو د بخښل شوو تخمو په مرسته اميدواره او د اولاد خاوندان کيدای شي.

3. د کرايي رحم نه استفاده يا Surrogacy. دنوې ټکنالوژۍ په مرسته د کرايي مور يا کرايي رحم نه په استفادې سره د اولاد راوړل يوه خورا نوې طريقه ده. کرايي مور هغې ښځې ته ويل کيږي چې د بې اولاده جوړې دپاره دهغوې د اولاد راوړلو سره موافقه کوي. د بل چا د اولاد د قبلونې (ساتنې يا adoption) په خلاف، د کرايي مور په طريقي کې چې په ډيرو مواردو کې په تجارتي بڼه د پيسو په بدل کې ترې استفاده کيږي، د ښځې سره قرارداد کيږي چې دبلې جوړې دپاره حمل واخلي او ماشوم راوړي.

دنوې ټکنالوژۍ نه راپيداشوې ستونزې دساينس او طبابت پرمختگ او د اميدوارۍ دپاره د عصري ټکنالوژۍ څخه استفاده که له يوې خوا گڼ شمير کورنيو ته گټه



اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهي پهرنا كې

رسولې شي، نو له بلې خوا هغې سره گڼ شمير مهمې طبي، قانوني، اخلاقي او شرعي ستونزې هم منځ ته راتلاې شي.

د ستونزو په لړ كې د هديه شوو تخمو استعمال، د ماشوم د هويت اونسب د خوندي ساتلو مسئله، د پاتې شوو القاح شوو هگيو د سرنوشت او قانوني حيثيت مسئله، په يوه وخت د زياتو ماشومانو زيږيدل او دهغې له امله د بې مودې ماشومانو او مربوطو روغتيايي ستونزو زياتوالي، د مورد عمر د زياتوالي له امله پېښېدونكي ستونزې، د علاج ملا ماتوونكي مصارف (كوم چې د ډيرو كسانو د قدرت نه بهر دي)، او د مړه شوي سړي د سپرمو راويستل او وروسته د اميدواري دپاره د هغې ساتل، د مثال په توگه يادولای شو.

د مسلمانو ډاكټرانو او فقهي د پوهانو نظريات په اسلام كې د خلكو د نسب خوندي كولو او ساتلو ته خاصه پاملرنه شويده، له همدې كبله د عدت په موده كې د ښځې سره نكاح كول او يا د بل چا څخه د اميدواري شوې ښځې سره نكاح حرامه گڼل كيږي. داوسنۍ زمانې د روغتيايي ستونزو د علاج دپاره د نوې ټكنالوژۍ د استعمال په هكله په كويت كې د طبي علومود اسلامي ادارې د لومړني سيمينار گډون كوونكو مسلمانو ساينس پوهانو، او د فقهي علماوو، او همدا شان داسلام له نظره د منل شوو طريقو د خپرلو په هكله په ۱۹۸۷كال كې د اسلامي فقهاوو دريم مجلس (Symposium) ځينې سپارښتنې كړيدي، چې لنډيز يې په لاندې ډول دى:

## شنډ توب يا عقامت

---

- په مصنوعي القاح کوم بندیز نشته، خو د شريعت له مخې د ښځې د پاره پرته له خپل مېړه د بل چا د سپرمو آخيستل حرام دي. دا ځکه چې دې سره د ماشوم هويت مغشوش کېږي او په نتيجه کې يې قانوني، اخلاقي او روحي ستونزي منځ ته راځي. د طلاق او مرگ نه وروسته د پخواني مېړه د سپرمو نه استفاده هم جايزه نده.
- که چيرې د شنډوالي د علاج نورې طريقې لکه درمل او د جراحي عمليات نتيجه ورنکړي، نو په اسلام کې د وجود نه بهر القاح يا invitro fertilization روا ده، خو پدې شرط چې د ښځې او مېړه دخپلو تخمو او سپرمو څخه پکې استفاده وشي. د بل چا د بخښل شوو تخمو او سپرمو نه استفاده روا نده.
- په اسلام کې د اولاد راوړل د واده (نکاح) په صورت کې روا دي، او په نکاح کې قرارداد د دوو کسانو (ښځې او مېړه) تر منځ دی. نو ځکه د ټکنالوژۍ په مرسته د اولاد راوړل يواځې د واده شوې ښځې او مېړه تر منځ روا دي. د اسلام له نظره د بلې ښځې په رحم کې د القاح شوې هگۍ په کرلو يا د کرايي مور او کرايي رحم نه په استفادې بنديز لگيدلای دی او داډول اميدواري شرعي نه گڼل کېږي.
- د القاح شوو هگيو ساتل يوه اخلاقي لارښه رامنځته کړيده. ښه خو به دا وي چې د امکان په صورت کې يواځې داړتيا په اندازه هگۍ القاح او تر هغې زياتې جوړې نکړای شي. اميد دی د ساينسي تحقيقاتو په نتيجه کې په راتلونکي کې

د اضافي هگيو ساتل او د اړتيا په وخت کې د هغې نه استفاده ممکنه شي.

- که چيرې اضافي هگۍ موجودي وي، نو د ډيرو پوهانو په عقیده د شريعت له نظره دا هگۍ په رحم کې تر ځاي په ځاي کيدو دمخه کوم ارزښت نلري او په له منځه وړلو کې يې کوم ممانعت نشته. خو ځينې نور بيا په دې عقیده دي چې القاح شوې هگۍ ځکه ارزښت لري چې دا د انسان په پيدايښت کې لومړې پړاو دی، نو دهغې د له منځه وړلو، د ساينسي څيړنو د پاره د هغې د استعمال او په طبيعي توگه تر مرگه د هغې د پريښودلو په منځ کې د انتخاب په وخت کې به دغه وروستۍ طريقه ځکه غوره وي چې په هغې کې په څرگنده په ژوند يقيني تيري نه ليدل کيږي ♦

## د اميدواری، مخنيوی (Contraception)

په اسلام کې کورنۍ زيات ارزښت لري او ماشومان د خدای نعمت او تحفه گڼل کېږي. څرنگه چې په اسلام کې د واده نه پرته جنسی تماس منع دی، نو طبيعي ده چې د اميدواری د مخنيوی په هکله بحث په واده شوی نسخې او مېړه پورې اړه لری.

### د اميدواری د مخنيوي تاريخچه:

داميدواری د مخنيوی مفکوره کومه نوې مفکوره نه ده، خلکو د زرهاوو کلونو راهيسې د هغې کوښښ کړی. په پخوا زمانو کې څومره چې د وجود د جوړښت او وظيفو په هکله د انسانانو معلومات زياتيدل، هومره هم د اميدواری د مخنيوی دپاره طريقې راپيدا کيدې لکه د واده ځنډول، د اوږدې مودې دپاره ماشوم ته د شيدو ورکول، د بارورۍ په وخت کې د کوروالی او جنسی نژدېوالی نه ځان ساتل اونور. ددې ترڅنگ د ځينو درملو، پرهيز او نورو وسيلو نه هم کار آخستل شويدي. د ميلاد نه ۲۷۰۰ کاله پخوا ليکل شوې هغه طبي چينايي اسناد چې لا تر اوسه پاتې شويدي، څرگندوی چې په هغه زمانه کې هم خلکو د خپلې

اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهي په رڼا کې

خوښې سره سم د نسل د پيدا کولو ليوالتيا درلوده. د پاپيروس د بوټو نه جوړ شوي په لومړنيو مصري طبي کاغذونو ليکل شوي د اميدواري د مخنيوي نسخې هم تر لاسه شويدي، د مثال په توگه، د ميلاد څخه ۱۸۵۰ کاله پخوا دکاهون د پاپيروس نسخې.

### اسلامي طب او د اميدواري مخنيوي

په اسلامي طب کې هم د پيريو راهيسې د اميدواري د مخنيوي طريقې استعمال شويدي. ابن سينا په خپل کتاب "قانون" کې د اميدواري د مخنيوي دپاره د (۲۰) شيانو لست ذکر کړيدئ. اسلامي فيلسوف او طبيب ابوبکر محمد بن ذکريا رازي هم په خپل مشهور "کتاب الحاوی فی الطب" يا "په طب باندې جامع کتاب" کې د اميدواري د مخنيوي دپاره (۱۷۲) شيانو ته اشاره کړيده، او د نورو عواملو په څنگ کې يې د مور روغتيا، د مور دښکلا او اقتصادي دلايلو ذکر کړيدي.

### د اميدواري د مخنيوي د طريقو ډولونه

د مصنوعي او طبيعي طريقو د استعمال څخه په اميدواري او د هغې د وخت په هکله مرسته تر لاسه کيدای شي. البته د طريقو ډولونه ډير دي او هره طريقه يې په جلا ډول کار کوي. په دغه طريقو کې تر اوسه لايوازي د پوکنيو او جراحي عملياتو له لاري د شنډولو دوه طريقې د نارينوو دپاره، او نورې ټولې يې د ښځو دپاره دي.

## داميدواری مخنيوې

---

- أ. د خنډ يا مانعي طريقه: پدې طريقه کې د پوکنيو، د يافراگم، د رحم د غاړې د پوښ او نورو شيانو څخه استفاده کيږي، کوم چې د ښځې او ميره د تخم د يوځای کيدو په لاره کې خنډ او مانعه پيښوي.
- ب. هورموني طريقه: پدې طريقه کې د گوليو يا پيچکاريو او ټومبلو په وسيله د هورمونونو د استعمال له لارې د ښځو په وجود کې د هورموني انډول يا بيلانس په بدلون سره د اميدواری مخنيوې کيږي.
- ج. ميخانيکي طريقه: پدې طريقه کې د رحم دننه د الاتو په ايښيدو سره په رحم کې داسې بدلونونه راجي چې د اميدواری مخنيوې کوي.
- د. طبيعي طريقه: د حمل د اخيستلو په ورځو يا د بارورۍ په وخت کې د کوروالې يا جنسي تماس نه د ځان ساتنې په شان تدابير په طبيعي توگه د اميدواری مخه نيسي.
- ه. جراحي طريقه: پدې طريقه کې د جراحي عملياتو په وسيله په ښځو او نارينو کې د تخم د انتقال ټيوبونه يا نلونه بنديږي. د اميدواری دا طريقه د تل دپاره ده او د شنډوالي سبب کيږي.
- و. بيرنۍ يا عاجله طريقه: لکه چې د نوم څخه يې څرگنديږي دا طريقه د اميدواری د نورو طريقو د نه استعمال او يا د کار د نه کولو په صورت کې د سملاسي اغيزې دپاره استعماليږي.

اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهي په رڼا کې

آيا د اميدواري مخنيوي ته په اسلام کې اجازه شته؟  
دانساني ژوند د مختلفو اړخونو په هکله مسلمانان  
دخپلو پوښتنو د ځواب دپاره د پوهې او معلوماتو درې سرچينې  
لري. لومړې قران، دوهم د پيغمبر (ص) وينا (حديث) او عمل  
(سنت)، او دريم د اسلامي فقهاوو اجتهاد.

• په قرآن شريف کې د اميدواري د مخنيوي په هکله کومه  
اشاره شوې نده خو د اميدواري د مخنيوي مخالفين ډير ځله  
د " وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ حَشِيَّةً ۖ إِلْمَلِّ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِن  
قَتَلْتُمْ كَانَ خَطِئًا كَبِيرًا " آيت ته اشاره کوي او هغه د  
ماشومانو د وژلو په څنگ کې د اميدواري په مخنيوي  
بنديز گڼي. د ولادت د پلان کولو پلويان وايي چې دا ډول  
تفسير سم ندی.

• د گڼ شمير احاديثو څخه داسې څرگنديږي چې پيغمبر (ص)  
د اميدواري په مخنيوي خبر ؤ او په خاصو حالاتو کې يې  
تائيدول.

• داسلامي فقهي پوهان، د طبي ساينس اسلامي اداره او د  
شمالي امريکې اسلامي طبي ټولنه، د مور دروغتيا،  
ټولنيزو، اقتصادي او نورو دلايلو په گډون دگڼو دلايلو په  
وجه د واده شوو جوړو لخوا د اميدواري د مخنيوي د طريقو  
د استعمال سره موافقه لري، پدې شرط چې دښځې او مېړه  
دواړو خوښه پکې شامله وي، استعماليدونکې طريقې بيرته  
په شاتلونکې وي (د تل دپاره د عقامت سبب نشي)، او په

## داميدواری، مخنيوي

---

روغتيا ناوړه اغيزه ونلری. دوي د هغو طريقو ملاتړ نکوي،  
کوم چې د بې مودې ماشوم د زيان (سقط) سبب کيږي.

په ښځو او يا نارينوو کې د جراحي طريقو استعمال په انفرادي  
کچه د ښځې او ميره دواړو په خوښه يواځې هغه وخت د منلو وړ  
دی چې:

- داميدواری له امله د ښځې روغتيا ته سخت خطر د پېښيدو  
امکان وي.
- د مخنيوي نورې طريقې يا کارونکي او يا په روغتيا ناوړه  
اثرات ولري.
- د ښځې، ميره او يا دواړو ارثي ( ) ناروغي جنين د ډير خطر  
سره مخامخ کړي.

د زياتو معلوماتو او منابعو د پاره ولولۍ:

- پاک قرآن د بني اسرائيلو (۱۷) سوری ۳۱ آيت
- پاک قرآن د الانعام (۲) سوری ۱۵۱ آيت
- د شمالي امريکې د اسلامي طبي ټولنې د اسلامي طبي  
اخلاقو سند
- د طبي ساينس د اسلامي ادارې اسناد ♦



## کلونينگ يا د ورته شيانو جوړول

کلونينگ چې په عربي کې انتساخ ترجمه شوی د نن ورځې يوه گرمه او مهمه موضوع ده . دې موضوع ته هغه وخت دنړيوالو زياتو پاملرنه جلب شوه کله چې په ۱۹۹۷ کال کې په سکاټلند کې د ديوې تجربې په ترڅ کې د يوې گډې (ميرې) د وجود يوې حجرې ته وده ورکړ شوه او د "ډالي" (Dolly) په نامه په يوې بلې داسې گډې بدله شوه چې د فزيکي او ارثي خواصو له پلوه اصلي گډې ته ورته وه.

### کلونينگ څه ته وائي؟

کلون (Clone) په اصل کې يوه يوناني کليمه ده چه د ورته يا مشابه معنی لري او کلونينگ (Cloning) هم د ورته يا مشابه شئ جوړولو ته وائي. په ژوند پوهنه يا بيالوژي کې هم کلونينگ د يوه ژوندی موجود څخه د بل ورته موجود جوړولو ته ويل کيږي. ساينس پوهان د کلون اصطلاح دهغو مختلفو اوبستونونو او بدلونونو دپاره استعمالوي په کومو کې چه د بيولوژيکي موادو کټ مټ کاپي يا ژينيتيک نقل اخيستل کيږي. د کلون اصطلاح د لومړي ځل دپاره په ۱۹۰۳ کال کې د "هربرت وېر" په

## کلونینگ یا د ورته شیانو جوړول

نامه یوه آلماني گياه پيژندونکي د مکروبونو په شان هغو ژوندیو موجوداتو دپاره استعمال کړه کوم چې په غیر جنسي توگه زیږنده کوي. د یادونې وړ ده چې یو گڼ شمیر نباتات او ساده حیوانات پرته لدې چې د نسل د بقا دپاره نورو نباتاتو او حیواناتو ته اړه ولری، له غیر جنسي لاری زیږنده کوي او خپل نسل تولیدوي.

### د کلونینگ تاریخچه

له دوه زره (۲۰۰۰) کلونو راپدې خوا انسانان د پیوند کولو او قلمو له لاری د بوټو او نیالگیو په غیر جنسي تولید بوخت دي. د عصري لابراتوارونو په رامنځ ته کیدو سره په ۱۹۵۸ کال کې د "ستیوارد" په نامه یوه ساینس پوه گازره (زردکه) درسیدلې (بالغې) واحدې حجرې څخه د هورمون لرونکو موادو په کلچر کې کلون کړه. په ۱۹۶۴ کال کې "جان گوردون" لومړنۍ حیواني حجره کلون کړه. شل کاله وروسته دهمدې طریقې څخه په استفادې سره ساینس پوهانو په سویس او امریکې کې په بریالیتوب سره مورگان کلون کړل.

### د حجراتو مختلف ډولونه

د ژوندیو موجوداتو ټول حجرات د جنسي حجراتو د یوځای کیدو یا القاح شوې هگۍ د تقسيمي دو څخه منع ته راځي. دا حجرات مخکې لدې چې د خاصو کارونو دپاره په اختصاصي بیلابیلو حجراتو یا (Somatic Cells) بدل شي، دتنې یا ریښې د حجراتو (Stem Cells) په نامه یادېږي.

اوسنی روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې

اختصاصي حجرات (Somatic Cells): د وجود حجرات د نارينو او ښځينو د جنسي حجراتو نه پرته ټول د سوماتيکو حجراتو څخه جوړ شويدي د سوماتيک کليمه د يوناني کليمې سوما نه اخيستل شوي چې د وجود يا ځان معنی ورکوي. دا حجرات د وجود د مختلفو غړو انساج جوړوي لکه د پوستکي، هډوکو، اعصابو، عضلاتو په شان انساج. کله چې تاسو خپل لاس پرې کړئ نو بيا همدا تخصصي حجرات د هغې د جوړولو او ترميم د پاره نور ورته حجرات جوړوي.

د تنې يا سټې حجرات (Stem Cells) په ژونديو موجوداتو کې هغه حجرات دي چې د ويشلو له لارې د ځان د نوي کولو او په مختلفو اختصاصي حجراتو د بدليدلو قابليت لري. د تي لرونکو ژوو د تنې حجرات دوه مهم ډولونه لري:

- د تنې جنيني حجرات (Embryonic Stem Cells) يا هغه حجرات چې د جنين د ودې په لومړنيو مرحلو کې (د القاح شوې هگي څخه ۴-۵ ورځې وروسته کله چې ۵۰-۱۵۰ حجرې جوړې شوي وي)، منځ ته راځي او بيا وروسته ترې د وجود بيلا بيل انساج جوړېږي. تر څه وخت دمخه د تنې جنيني حجرات، د تنې د حجراتو د حاصلولو او ترلاسه کولو يواځنې منبع وه. او د هغې د ترلاسه کولو د پاره به جنين له منځه وړل کيده. خو تير کال جاپاني ساينس پوهانو يوه داسې طريقه کشف کړه د کوم په مرسته چې د انسان د پوستکي د عادي حجرې څخه د تنې د جنيني حجراتو په شان کار اخيستل کېږي. ددې طريقې په رامنځ ته کيدو سره

## کلونینگ یا د ورته شیانو جوړول

---

د تنې د حجراتو د څیړنو په برخه کې د یوه مهم اخلاقي انتقاد دپاره د حل لاره پیدا شوه.

- د تنې لوی او بالغ حجرات چې د وجود په مختلفو برخو کې پیدا کېږي او د ویشل کیدو له لارې مړه او زیانمن شوي حجرات بیا جوړوي. پدې وروستیو وختو کې پدې برخه کې یو ستر پرمختګ په پلاستیک جراحی کې د ډول حجراتو نه کار اخیستل ؤ. ډاکټرانو د لومړي ځل دپاره وکړای شو چې د وازګې یا غوړو د یوې حجرې په مرسته دیوې نسجې د سینې هغه نیمګړتیا او نقص له منځه یوسي کوم چې دیوې سرطاني غوټې د لرې کولو له امله منځ ته راغلې ؤو.

### د "تنې" د حجراتو (Stem Cells) اهمیت او رول

د تنې حجرات دروغتیايي څیړنو او انسان د ودې د څرنګوالي په پلټنو کې زیات ارزښت لري. ددې حجراتو څخه د انسان د وجود د هر ډول اختصاصي حجراتو د جوړیدو دپاره کار اخیستل کیدای شي. ګڼ شمیر څیړونکي هیله لري چې یوه ورځ وکولای شي د تنې د حجراتو په مرسته د زړه ، الزایمر او سرطان په شان ناروغیو علاج وکړي، او د ناروغه او ناقصه غړو د پیوند دپاره کار واخلي.

### د کلونینگ تخنیک

په کلونینگ کې د یوې حجرې ارثي معلومات چې د هستې په جینونو کې وي، داسې حجرې ته نقل کېږي چه له ارثي معلوماتو

اوسنی روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې

خالي شوي وي، او په نتيجه کې يوه داسې حجره منع ته راوستل کيږي چې د ودې او کرلو وړ وي. لکه څنگه چې د هگيو حجرات د يوه نوي مکمله ژوندي موجود د جوړولو قابليت لري، همدا شان دغه حجرات چې يوشان جينونه لري، د يوه نوي، مکمله ژوندي موجود د جوړولو قابليت لرلای شي. د "ډالي" نه مخکې ټولې گډې به په طبيعي توگه دمور او پلار د تخم د يوځای کيدو نه راپيدا کيدلې، ډالي لومړنۍ تې لرونکې ژوې ؤو چې يواځې د يوې هستې د حجرې نه په مصنوعي توگه جوړ شو.

هسته د حجراتو د مغزو په شان وي، يوه احاطه شوې ډبه چې د يوه ژوندي موجود د جوړيدو دپاره د حجرې د اړتيا وړ ټول معلومات لري. دا معلومات د "ډي اين اي" (DNA) په بڼه کې وي. دا چې مونږ يوتربله بيسارې توپير لرو، له همدې امله دئ چې "ډي اين اي" مو سره توپير لري.

### د مصنوعي القاح سره د کلونينگ توپير

کلونينگ د مصنوعي القاح سره، په کوم کې چې د نارينه تخم په مصنوعي توگه د بنځينه هگۍ سره يوځای کيږي، توپير لري. په کلونينگ کې د کلون شوي ژوي ارثي خواص د مور او پلار دواړو څخه د اخيستل شوو خواصو د احتمال په خلاف، کټ مټ د هغه يوه ژوی په شان وي، چې د حجرې نه يې استفاده شوي وي. د يادونې وړ ده چې په طبيعي ډول هم کلونينگ پيښيدلای شي، مثلاً سره ورته غبرگوني. دا سره کټ مټ ورته زيريدلي

## کلونینگ یا د ورته شیانو جوړول

جوړې هغه وخت منځ ته راځي چې القاح شوې هګۍ چې د زایګوټ په نامه هم یادېږي، د جنین په دوو حجرو د تقسیمیدلو په وخت سره جلا او په دوو بیلو حجرو بدلې شي. دا حجرات بیا هریو جلا-جلا وده کوي او په دوو سره ورته غبرګونو بدلې شي.

### د کلونینگ مختلف ډولونه

لکه چې دمخه ذکر شول، کلونینگ یوه عامه اصطلاح ده چې پخوا به د بیولوژیکي موادو د کاپي کولو یا نقل کولو دپاره استعمالیده. کله چې په مطبوعاتو او خبرونو کې د کلونینگ په هکله مطالب خپاره کېږي نو اکثره ددوې هدف یوازې یو ډول کلونینگ وي چې هغه بیا تولیدونکی (Reproductive) کلونینگ دی. خو د کلونینگ نور ډولونه هم شته، او د کلونینگ تکنالوژي د نورو ژوندیو موجوداتو د ارثي یا جنټیک غبرګونې د جوړولو نه پرته د نورو اهدافو دپاره هم استعمالیدای شي. د کلونینگ ځینې ډولونه په لاندې ډول دي:

أ. د "ډي این ای" DNA کلونینگ: دا ډول کلونینگ د مولیکولي کلونینگ او د جینونو د کلونینگ په نامه هم یادېږي. دا تکنالوژي د ۱۹۷۰ کلونو راهیسې موجوده او د ځانګړو موجوداتو د جینونو د خپرلو دپاره ترې په لابراتوارونو کې کار اخیستل کېږي.

ب. بیا تولیدونکی (Reproductive) کلونینگ: دا ډول تکنالوژي د هغو ژوو یا څاروو د تولیدولو د پاره استعمالېږي چې د حجراتو "ډي این ای" یې سره یوشان وي.

اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهي په رڼا کې

د ډالې په نامه گډه د کلونينگ د همدې طريقې له لارې  
توليد شوه.

ج. دناروغيو د علاج دپاره کلونينگ: دا ډول کلونينگ د  
تحقيقاتو او خپرنو دپاره استعمالېږي، په کوم کې چې د  
انسان د ودې او ناروغيو د علاج دپاره د "تنی" حجرات يا  
Stem Cell حاصلېږي.

د کلونينگ په هکله د مسلمانو ډاکټرانو او اسلامي

فقيهي د اکاډمۍ دريز

د اسلامي فقهي د اکاډمۍ د ۱۹۹۷ کال په مجلس کې چې د  
اسلامي نړۍ د مختلفو برخو د ۱۲۵ استازو په گډون جوړ شوې  
وؤ د نورو موضوعاتو په گډون د کلونينگ په موضوع هم بحث  
شوئ وؤ. پدې کنفرانس کې د اسلامي علماؤو، طبيبانو او  
فقهاؤو له نظره د کلونينگ په هکله دوه مسئلې وڅيړل شوې:

1. آيا کلونينگ سره په هغه اسلامي عقیده کې کوم شک  
پيداکيدای شي چې خدای (ج) د موجوداتو خالق او  
پيداکوونکې گڼي؟

2. آيا کلونينگ ته اجازه ورکړ شي او که نه؟

د اسلامي فقهي اکاډمۍ په کويت کې د مسلمانو ډاکټرانو  
اداري سره د يوه مقدماتي کنفرانس په هکله تماس ونيو او بيا يې  
موضوع د اکاډمۍ په مجلس کې وڅيړله. دې مجلس ته طب  
پوهان هم رابيل شوي وؤ، چا چې اکاډمۍ ته د کلونينگ د جريان  
او مفهوم په هکله معلومات ورکړل.

## کلونینگ یا د ورته شیانو جوړول

د لومړۍ موضوع په هکله ټولو موافقه درلوده چې کلونینگ د موجوداتو د خلقت په هکله اسلامي عقیدې کې شک نه پيدا کوي. پاک الله د کایناتو خالق دی، خو پدې نړۍ کې یې د علت او معلول نظام جوړ کړیدئ. په ځمکه کې د تخم کرل علت دی خو یواځې خدای (ج) د بوټي په بڼه معلول جوړوي. په همدې ډول کلونینگ یو علت دی او یواځې د خدای (ج) په اراده معلول جوړیدای شي. لکه څنگه چې د تخم په کرلو سره څوک د بوټي خالق او جوړونکې نه گڼل کیږي، نو د کلونینگ تخنیکر هم د پیدا شوي څاروي خالق گڼل کیدای نشي. یواځې الله خالق دی او خلقت د هغې په خوښه منع ته راتلای شي.

د کلونینگ د اجازې په هکله د اکاډمۍ د غړو اکثریت د بحث نه وروسته دې نتیجې ته ورسیدل چې د انسان نه پرته د نباتاتو او حیواناتو په برخه کې د کلونینگ اجازه شته. انسان ته د کلونینگ غزونه به خورا زیاتې پیچلي او یو پر بل اغیزناکې ټولنيزي او اخلاقي ستونزې رامنځ ته کړي. له همدې امله د انسان د کلونینگ د اجازې ورکول امکان نلري.

د کلونینگ په هکله د مسلمانو ډاکترانو او فقهاوو دریځ د اجتماعي اخلاقو په دوو مهمو اصولو ولاړ گڼلای شو:

أ. د تاوان او کړولو اصل. ټول هغه ساینسي طریقې منع کوي کوم چې د افرادو او ټولنې په روحي او اخلاقي روغتیا ناوړه اغیزه کوي.



اوسنی روغتیايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې

---

ب. د عامه گټو اصل. د ناروغيو دمخنيوي او سمولو په چارو کې کلونینگ ته اجازه ورکوي خو پدې شرط چې د افرادو په نسب، کورنيو او ټولنيزو اړيکو او ارتباطاتو ويجاړونکي او ناوړه اغيزې ونلري.

منابع او مأخذونه

د ساينس دايرت المعارف، دوهم ټوک

د اسلامي فقهې د اکاډمۍ د ۹۷ مجلس اسناد

Human Genome Project at

[www.ornl.gov/sci/techresources/Human\\_Genome/home.html](http://www.ornl.gov/sci/techresources/Human_Genome/home.html) sited January 2008.

## کلونینگ یا د ورته شیانو جوړول

---

هغه منابع چې د دې رسالې په تحقیق کې ترې استفاده شوې ده:

- د اسلامي فقهي د اکاډمۍ اسناد او د ۹۷ مجلس پریکړې
- د روغتیايي ساینس د اسلامي ادارې د خاص یوولسم سیمینار اسناد
- د اسلامي کانفرانس د ادارې اسناد
- د شمالي امریکې د اسلامي طبي ټولنې اسناد او پریکړې
- د شمالي امریکې د اسلامي طبي ټولنې د اسلامي طبي اخلاقو سند
- د طبي ساینس د اسلامي ادارې اسناد
- د طبي فقهي د اتم سیمینار پریکړې
- د ساینس د ایرت المعارف، دوهم ټوک
- فتاوي معاصر، فضل غني مجددي
- قرآن کریم
- Human Genome Project at [www.ornl.gov/sci/techresources/Human\\_Genome/home.html](http://www.ornl.gov/sci/techresources/Human_Genome/home.html) cited January 2008.
- Brain Death in Islamic Jurisprudence, Dr. Abdulaziz Sachedina, University of Virginia
- Resolution of the Council of Islamic Jurisprudence on Resuscitation Apparatus Decision No. (5) D 3/07/86



# Current Health Concerns In the Lights of Islamic Jurisprudence

Dr. Abdul Rahman Zamani

January 2008

**Get more e-books from [www.ketabton.com](http://www.ketabton.com)**  
**Ketabton.com: The Digital Library**